

REVIEW OF RESEARCH

ISSN: 2249-894X

IMPACT FACTOR : 5.7631(UIF)

VOLUME - 13 | ISSUE - 7 | APRIL - 2024

"व्यक्तिमत्व विकासावर परिणाम करणाऱ्या घटकांचा अभ्यास"

शिरसे बुद्धभूषण माधवराव

संशोधक विद्यार्थी

जवाहरलाल नेहरू समाजकार्य महाविद्यालय व संशोधन केंद्र, सिडको, नवीन नांदेड.

गोषवारा:

प्रत्येक व्यक्तीची वागण्याची , भावनांना प्रतिसाद देण्याची , गोष्टी समजून घेण्याची आणि जगाकडे पाहण्याची स्वतःची वैशिष्ट्यपूर्ण पद्धत असते. कोणतीही दोन व्यक्ती समान नाहीत. तुम्हाला कदाचित पार्टीसाठी बाहेर जायला आवडेल पण तुमचा मित्र कदाचित घरी बसून त्याचे आवडते पुस्तक वाचणे पसंत करेल. जर तुम्हाला पार्टी करायला आवडत असेल तर तुमच्या मित्रालाही तेच आवडेल हे खरंच आवश्यक नाही. येथे व्यक्तिमत्त्वाची भूमिका येते. एखादी व्यक्ती त्याच्या बालपणाच्या

दिवसांमध्ये काय पाहते आणि सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे त्याचे वाढणारे दिवस त्याचे व्यक्तिमत्त्व बनवतात. एखाद्या व्यक्तीचे संगोपन कसे होते हे त्याच्या व्यक्तिमत्त्वाला आकार देण्यामध्ये महत्त्वाची भूमिका बजावते. सामान्य माणसाच्या भाषेत , आपण आपल्या दैनंदिन जीवनात कसे वागतो हे आपले व्यक्तिमत्त्व प्रतिबिंबित करते. एखादी व्यक्ती कशी वागते हे त्याची कौटुंबिक पार्श्वभूमी , संगोपन, सामाजिक स्थिती इत्यादींवर अवलंबून असते. बालपण संकटात असलेली व्यक्ती सहजासहजी उघडणार नाही. तो नेहमी इतरांसमोर आपले हृदय उघडण्यास कचरत असे. एक प्रकारची भीती त्याच्या मनात सतत असायची. ज्या व्यक्तीला आयुष्यात कधीच कोणतीही मोठी समस्या आली नाही ती बहिर्मुखी असेल आणि त्याला इतरांशी संवाद साधण्यात आणि सामाजिकतेमध्ये कधीही समस्या येत नाहीत. बहिर्मुखी नसल्याबद्दल आपण खरोखर एखाद्या व्यक्तीला दोष देऊ शकत नाही. त्याची पार्श्वभूमी किंवा मागील जीवन तपासणे आवश्यक आहे. हे अगदी शक्य आहे की लहानपणी त्याला त्याच्या घराबाहेर जाण्याची , खेळण्याची आणि मित्रांसह विचित्रपणे बाहेर पडण्याची परवानगी नव्हती. या व्यक्तींना असे वाटू लागते की त्यांचे घर हे त्यांचे एकमेव जग आहे आणि ते बाहेर सुरक्षित नाहीत. अशी मानसिकता लवकरच त्यांचे व्यक्तिमत्त्व बनते.

मुख्य शब्द :- व्यक्तिमत्व, भावना, कुटुंब, मानसशास्त्र, व्यक्तिमत्व विकासावर परिणाम करणारे समाज घटक.

परिचय

शिक्षणाचा उद्देश मानवी व्यक्तिमत्त्वाचा विकास करणे हा आहे. या अभ्यासक्रमाच्या पूर्वीच्या घटकांमध्ये तुम्ही मानवी विकासाच्या विविध पैलूंचा अभ्यास केला आहे: शारीरिक , सामाजिक-भावनिक. नैतिक, संज्ञानात्मक आणि भाषिक. हे सर्व वैयक्तिक व्यक्तिमत्त्वाच्या निर्मितीमध्ये योगदान देतात. उपस्थित युनिट शेअर ; तुमच्यासोबत व्यक्तिमत्त्वाच्या ना & संकल्पनाबाबत माहिती तसेच त्याच्या विकासावर

परिणाम करणाऱ्या घटकांची चर्चा. व्यक्तिमत्व विकास समजून घेण्यासाठी आम्ही विविध दृष्टिकोनांवर देखील चर्चा करतो. विशेषतः पौगंडावस्थेतील विद्यार्थ्यांच्या व्यक्तिमत्त्वाच्या विकासामध्ये शिक्षक म्हणून तुमची भूमिका या unlt मध्ये अधोरेखित करण्यात आली आहे. व्यक्तिमत्व विकासाची व्याख्या एखाद्याच्या व्यक्तिमत्त्वाचा विकास आणि वाढ करण्याची प्रक्रिया म्हणून केली जाते. व्यक्तिमत्व विकास व्यक्तीला आत्मविश्वास आणि उच्च आत्मसन्मान प्राप्त करण्यास मदत करतो. व्यक्तिमत्व विकासाचा एखाद्याच्या संभाषण कौशल्यावर आणि जगाकडे पाहण्याच्या दृष्टिकोनावर सकारात्मक परिणाम होतो असे म्हटले जाते. व्यक्तिमत्व विकासाचा परिणाम म्हणून व्यक्ती सकारात्मक दृष्टीकोन विकसित करतात. व्यक्तिमत्व मानसशास्त्रातील प्रबळ दृष्टीकोन सूचित करतो की व्यक्तिमत्व लवकर उदयास येते आणि आयुष्यभर विकसित होत राहते. प्रौढ व्यक्तिमत्त्वाच्या वैशिष्ट्यांचा शिशु स्वभावाचा आधार आहे असे मानले जाते , याचा अर्थ असा होतो की स्वभाव आणि वर्तनातील वैयक्तिक फरक जीवनाच्या सुरुवातीस दिसून येतात, संभाव्यतः जाणीवपूर्वक स्व-प्रतिनिधित्वाची भाषा विकसित होण्यापूर्वी. व्यक्तिमत्त्वाचे पाच घटक मॉडेल बालपणाच्या स्वभावाच्या परिमाणांवर नकाशा बनवतात. हे सूचित करते की संबंधित व्यक्तिमत्त्वाच्या वैशिष्ट्यांमधील वैयक्तिक फरक (न्यूरोटिकिझम , बहिर्मुखता, अनुभवासाठी मोकळेपणा , सहमती आणि प्रामाणिकपणा) तरुण वयापासून उपस्थित आहेत.

उद्दिष्टे

- व्यक्तिमत्त्वाची संकल्पना आणि स्वरूप स्पष्ट करा;
- व्यक्तिमत्व समजून घेण्यासाठी विविध पद्धतींचे वर्णन करा;
- व्यक्तिमत्त्वाच्या विकासावर परिणाम करणाऱ्या विविध घटकांचे वर्णन आणि स्पष्टीकरण;
- मास मीडियाच्या व्यक्तिमत्त्वावर होणाऱ्या प्रभावाची चर्चा करा, विशेषतः पौगंडावस्थेमध्ये;
- मुलांच्या व्यक्तिमत्त्वाचा विकास करण्यासाठी शिक्षक म्हणून तुमच्या भूमिकेबद्दल चर्चा करा.
- आपले व्यक्तिमत्व कसे सुधारावे हे जाणून घेणे.
- व्यक्तिमत्व विकासासाठी प्रभावी पद्धती.

व्यक्तिमत्त्वाच्या अभ्यासाचा मानसशास्त्रात विस्तृत आणि वैविध्यपूर्ण इतिहास आहे ज्यामध्ये भरपूर सैद्धांतिक परंपरा आहेत. प्रमुख सिद्धांतांमध्ये स्वभाव (वैशिष्ट्य) दृष्टीकोन , सायकोडायनामिक, मानवतावादी, जैविक, वर्तनवादी, उत्क्रांतीवादी आणि सामाजिक शिक्षण दृष्टीकोन यांचा समावेश आहे. तथापि , अनेक संशोधक आणि मानसशास्त्रज्ञ स्पष्टपणे स्वतः ला विशिष्ट दृष्टीकोनातून ओळखत नाहीत आणि त्याऐवजी निवडक दृष्टिकोन घेतात. या क्षेत्रातील संशोधन प्रायोगिकरित्या चालविले जाते , जसे की आयामी मॉडेलस , बहुविविध सांख्यिकींवर आधारित , जसे की घटक विश्लेषण किंवा सिद्धांत विकासावर जोर देते , जसे की सायकोडायनामिकसिद्धांत. व्यक्तिमत्व चाचणीच्या लागू क्षेत्रावर देखील भरीव भर आहे. मानसशास्त्रीय शिक्षण आणि प्रशिक्षणामध्ये , व्यक्तिमत्त्वाचे स्वरूप आणि त्याच्या मानसिक विकासाचा अभ्यास केला जातो.

संसोधनाची गरज :-

व्यक्तिमत्व विकास म्हणजे आपली क्षमता निर्माण करणे , आपल्या प्रतिभेचे संगोपन करणे , नवीन कौशल्य संच वाढवणे , आपल्या कमकुवततेवर कार्य करणे आणि त्यांचे सामर्थ्यामध्ये रूपांतर करणे. आमच्याकडे , एक व्यक्ती म्हणून , अद्वितीय कौशल्य संच आहेत. आमची क्षमता बहुआयामी आहे आणि व्यक्तिमत्व विकासामध्ये गुंतवणूक केल्याने आम्हाला आमची शक्ती वापरता येते. वैयक्तिक व्यक्तिमत्व विकासावर लक्ष केंद्रित केल्याने आपल्या क्षमतांमध्ये भर पडते आणि आपली स्वप्ने आणि आकांक्षा प्रत्यक्षात येण्यास मदत होते. अधिक करिष्माई व्यक्ती होण्यासाठी , आपल्याला आपल्या आंतरिक आणि बाह्य आत्म्याचा विकास करावा लागेल. वैयक्तिक आणि व्यावसायिक जीवनात व्यक्तिमत्व विकासाचे महत्त्व निर्विवाद आहे. गरीब मुलांच्या मानसिक विकासाची समस्या जगभरातील सरकारांनी

मोठ्या प्रमाणावर चिंतित केली आहे. सध्या, गरीब मुलांच्या मानसिक विकासाचे संशोधन परिणाम दर्शवतात की गरीब मुलांना प्रामुख्याने संज्ञानात्मक, मानसिक आरोग्य आणि वर्तणुकीशी संबंधित समस्या असतात. हा शोधनिबंध मानसशास्त्रीय शिक्षणाच्या दृष्टीकोनातून गरीब कुटुंबातील मुलांचे व्यक्तिमत्व गुण आणि त्यांच्यावर परिणाम करणाऱ्या घटकांचा अभ्यास करतो. गरीब कुटुंबातील आणि गरीब कुटुंबातील मुलांची व्याख्या देऊन, हा पेपर गरीब मुलांच्या मानसिक विकासाचे विश्लेषण करतो, मानसशास्त्रीय शिक्षणाच्या दृष्टीकोनातून गरीब कुटुंबातील मुलांचे व्यक्तिमत्व आणि प्रभाव घटकांचे विश्लेषण करतो, 16 व्यक्तिमत्व गुणांचे मानक गुण मिळवतो. आणि त्यांचे आयामी व्यक्तिमत्व घटक आणि व्यक्तिमत्व घटक, आणि विविध नमुन्यांमधील व्यक्तिमत्व वैशिष्ट्यांचे फरक विश्लेषण लक्षात घेण्यासाठी क्लस्टरिंग पद्धतीचा वापर करतात. परिमाणात्मक मानसशास्त्रीय शिक्षणाच्या दृष्टीकोनातून, हा शोधनिबंध गरीब कुटुंबातील मुलांचे व्यक्तिमत्व गुणधर्म आणि प्रभाव घटक यांच्यातील परस्परसंबंधांचे विश्लेषण करतो जेणेकरून लक्षित गरिबी निर्मूलनाची अंमलबजावणी करण्यासाठी आणि गरिबीचे आंतरपीडित प्रसारण बंद करण्यासाठी सरकार आणि समाजाला आधार आणि संदर्भ प्रदान करता येईल.

व्यक्तिमत्वाची संकल्पना आणि निसर्ग

व्यक्तिमत्वाची संकल्पना "व्यक्तिमत्व" हा शब्द लॅटिन शब्द "पर्सोना" वरून आला आहे ज्याचा अर्थ अभिनेत्याने रंगमंचावर विशिष्ट पात्र साकारताना घातलेला मुखवटा. हे सूचित करते की व्यक्तिमत्वाचा अर्थ व्यक्तीच्या बाह्य आणि अंतर्बाह्य गुणधर्मांद्वारे प्रकट केलेल्या वैशिष्ट्यपूर्ण नमुना किंवा वर्तनाची शैली असावी. एखाद्या व्यक्तीच्या बाह्य गुणधर्मांमध्ये त्याचा पोशाख, बोलणे, शारीरिक क्रिया, मुद्रा, सवयी आणि अभिव्यक्ती यांचा समावेश होतो. अंतर्गत गुणधर्म म्हणजे त्याचे हेतू, भावना, नियम, हेतू इ. व्यक्तिमत्व ही सर्वसमावेशक संकल्पना आहे. ही एक वेगळी आणि अद्वितीय मानव म्हणून व्यक्तीच्या गुणधर्मांची बेरीज आहे. एक्सटेमल गुणधर्म थेट पाळले जातात तर इंटिमल केवळ स्पष्ट प्रतिसादांच्या नमुन्यांवरून अनुमान काढले जातात. अशाप्रकारे, एखाद्या व्यक्तीच्या व्यक्तिमत्वाची प्रतिमा केवळ त्याच्या प्रतिसाद नमुन्यांसंबंधी निरीक्षणे आणि/किंवा अनुमानांवरून तयार केली जाते. व्यक्तिमत्वाची T3e संकल्पना ही एक व्युत्पन्न संकल्पना आहे दुसऱ्या शब्दांत, व्यक्तिमत्वाची संकल्पना व्यक्तीच्या प्रतिसादाच्या वैशिष्ट्यातून प्राप्त झाली आहे. व्युत्पत्ती तीन प्रकारे शक्य आहे: प्रथम व्यक्तिपरक, लोकप्रिय व्युत्पत्ती आहे जी व्यक्तीच्या प्रतिसाद पद्धतीद्वारे तयार केलेल्या व्यक्तिनिष्ठ छापांवर आधारित आहे. याचा परिणाम आकर्षक सारख्या लोकप्रिय मूल्यमापनात्मक अभिव्यक्तींमध्ये होतो. वर्चस्व, कमकुवत किंवा धाडसी व्यक्तिमत्व. व्यक्तिमत्वाची संकल्पना दुसऱ्या प्रकारची व्यक्तीच्या स्पष्ट प्रतिक्रियांच्या वस्तुनिष्ठ वर्णनावर आधारित असते. हे मत वर्तणुकीशी संबंधित मानसशास्त्रज्ञांचे आहे आणि ते अनुभवजन्य संशोधनासाठी उत्तम आहे. तथापि, वेगवेगळ्या अर्थांसाठी वेगवेगळ्या व्यक्तींमध्ये स्पष्ट प्रतिसाद येऊ शकतो ही अडचण आहे. हे सखोल व्याख्या टाळत असल्याचे दिसते.

व्यक्तिमत्वाचा स्वभाव

जीवशास्त्रीय संकल्पनेतून व्यक्तिमत्वाचे चार मूलभूत गुण ओळखले गेले आहेत. हे सुसंगतता, व्यक्तिमत्वाच्या संरचनेचा विकास, बदलाची क्षमता आणि एकत्रीकरण आहेत. चला प्रत्येक गुणवत्तेची थोडक्यात चर्चा करूया. सातत्य : सातत्य किंवा स्थिरता हे व्यक्तिमत्वाचे वैशिष्ट्य आहे. एखाद्या व्यक्तीला परिस्थितीनुसार परिस्थितीनुसार ओळखले जाते जे त्याच्या भविष्यात प्रतिबिंबित झालेल्या सातत्यपूर्ण वैशिष्ट्यांद्वारे ओळखले जाते. तो प्रत्येक परिस्थितीत अगदी सारखाच वागतो असे नाही पण त्याच्या अभिनयाच्या शैली नक्कीच ओळखल्या जाऊ शकतात. व्यक्तिमत्व रचनेचा विकास : व्यक्तिमत्व विकास हा वाढत्या जीवाचा नैसर्गिक गुण आहे. मार्ग सोपा ते वाढत्या गुंतागुंतीचा आहे. हेनिझ वर्नरच्या मते, जन्माच्या वेळी बाळाची मेननल संस्था हळूहळू पसरते. पर्यावरणाशी त्याच्या परस्परसंवादांमुळे, मानसिक संरचनेचे भाग हळूहळू स्फटिक बनतात आणि एकमेकांपासून वेगळे होतात. विश्लेषणात्मक टप्पा संश्लेषण किंवा एकत्रीकरणाचा अवलंब केला जातो जेव्हा विभेदित भाग कार्यात्मकरित्या आयोजित केले जातात. मग, प्रगतीशील भेदभावाद्वारे विखुरलेल्या वस्तुमानापासून ते एकात्मिक संपूर्ण आहे. व्यक्तिमत्व संरचनेच्या विकासाचा कोर्स. बदलाची संभाव्यता : बदलाची क्षमता हे व्यक्तिमत्वाचे

आणखी एक वैशिष्ट्य आहे. पूर्वीच्या मनोविक्षेपणात्मक दृष्टिकोनाने व्यक्तिमत्त्वाला एक कठोर रचना मानली. तथापि , आधुनिक मानसशास्त्रीय, मानवतावादी सिद्धांतांनी केवळ पुनर्रचना करण्याची मानवी क्षमताच नाही तर बदल घडवून आणणारी परिस्थिती देखील दर्शविली आहे.

व्यक्तिमत्व निर्धारक.

- 1. आनुवंशिकता:** आनुवंशिकता त्या घटकांचा संदर्भ देते जे गर्भधारणेच्या वेळी निर्धारित केले गेले होते. शारीरिक रचना , चेहर्याचे आकर्षण, लिंग, स्वभाव, संगीत रचना आणि प्रतिक्षेप , उर्जा पातळी आणि जैविक ताल ही अशी वैशिष्ट्ये आहेत जी सामान्यतः तुमचे पालक कोण होते यावरून पूर्णपणे किंवा पूर्णपणे प्रभावित मानली जातात , म्हणजेच त्यांच्या जैविक , शारीरिक आणि जन्मजात मानसिक रचनेमुळे. .
- 2. पर्यावरण:** आपल्या व्यक्तिमत्त्वाच्या निर्मितीवर दबाव आणणारे पर्यावरणीय घटक म्हणजे आपण ज्या संस्कृतीवर वाढलो आहोत , आपली सुरुवातीची स्थिती, आपले कुटुंब, मित्र आणि सामाजिक गटांमधील नियम आणि आपण अनुभवत असलेले इतर प्रभाव.
- 3. परिस्थिती:** एखाद्या व्यक्तीचे व्यक्तिमत्व देखील वर्तमान परिस्थिती आणि परिस्थितीनुसार बदलते. जेव्हा एखादी व्यक्ती त्याच्याकडे पुरेशी बचत असते तेव्हा तो वेगळ्या पद्धतीने वागतो आणि जेव्हा तो दिवाळखोर असतो तेव्हा त्याचे वर्तन आपोआप बदलते.

मुलाच्या व्यक्तिमत्व विकासावर परिणाम करणारे महत्त्वाचे घटक

जीवनाच्या सर्व क्षेत्रांमध्ये एखाद्या व्यक्तीच्या यशासाठी एक आश्चर्यकारक व्यक्तिमत्व हे सहसा महत्त्वपूर्ण योगदान देते. व्यक्तिमत्व हे मूलतः वर्तन, गुण आणि वृत्ती यांचा संग्रह आहे जे एखाद्या व्यक्तीची व्याख्या करतात. असे मानले जाते की बहुतेक व्यक्तिमत्व विकास एखाद्याच्या बालपणात होतो आणि अशा प्रकारे एखाद्या व्यक्तीची वैशिष्ट्ये आकार घेतात. त्यामुळे , तुमच्या मुलाने स्वतःमध्ये , त्यांच्या गुणांमध्ये आणि वाढीसाठी गुंतवणूक करणे खूप महत्त्वाचे आहे. मुलाचा सामाजिक विकास त्यांच्या व्यक्तिमत्त्वाबरोबरच महत्त्वाचा असतो कारण ते इतरांशी कसे वागतात आणि त्यांच्या चिंता समजून घेतात त्यामुळे त्यांचा भावनिक भाग आकारू शकतो.

मुलांच्या व्यक्तिमत्व विकासावर परिणाम करणारे घटक

मुलांचा व्यक्तिमत्व विकास आनुवंशिकता आणि संप्रेरक पातळी यासारख्या विविध अंतर्गत घटकांवर अवलंबून असतो ज्यामुळे एखाद्या व्यक्तीच्या शारीरिक आणि भावनिक वैशिष्ट्यांवर परिणाम होऊ शकतो. जे घटक नियंत्रित केले जाऊ शकतात ते बाह्य घटक आहेत, म्हणून आम्ही त्यांचा तपशीलवार विचार करणार आहोत.

1. पालकांचा प्रभाव

मुलाचा व्यक्तिमत्व विकास हे त्यांचे पालक त्यांच्याशी कसे वागतात, ते मुलाला काय भत्ते देतात, ते घरात जे वातावरण तयार करतात आणि ते इतरांशी कसे वागतात यावर अवलंबून असते. मुले सहसा त्यांच्या पालकांच्या वागणुकीची नक्कल करतात , म्हणून पालकांनी त्यांच्या मुलांशी आणि त्यांच्या आजूबाजूला चांगले वागणे आणि त्यांच्यासाठी चांगले आदर्श बनणे खूप महत्त्वाचे आहे.

2. घरातील वातावरण

शांत आणि प्रेमळ वातावरण असलेले घर हे मुलाच्या मानसिक आरोग्याचा आणि स्थिरतेचा कणा असतो. मुलाला आरामशीर आणि घरी स्वतःला व्यक्त करण्यास मोकळे वाटले पाहिजे. अतिशिस्त आणि अतिसंरक्षणामुळे तुमचे मूल बंडखोर किंवा परावलंबी होऊ शकते. त्यामुळे, तुमच्या मुलाचा चांगला व्यक्तिमत्व विकास होण्यासाठी , तुम्ही घरात एक मैत्रीपूर्ण वातावरण तयार केले आहे याची खात्री करा जिथे मुलाला प्रेम आणि प्रोत्साहन मिळेल.

3. शाळेचे वातावरण

मुले त्यांचा जास्तीत जास्त वेळ शाळेत घालवतात , त्यामुळे शाळेतील वातावरणाचा त्यांच्या व्यक्तिमत्व विकासावर कसा परिणाम होत आहे हे पालकांनी समजून घेतले पाहिजे. आदर्श शाळेने मुलांवर लांबलचक अभ्यासक्रम आणि अभ्यासक्रमाचा भार टाकू नये, तर त्यामध्ये खेळ, नाटक, नृत्य, गिर्यारोहण सहली आणि सॉफ्ट स्किल्स डेव्हलपमेंट यांसारख्या अभ्यासेतर क्रियाकलापांचे चांगले मिश्रण असले पाहिजे. तुमच्या मुलाकडे कोणत्या प्रकारचे मित्र आहेत याकडे लक्ष द्या आणि खूप अनाहूत न होता तसे करा. तुम्ही तुमच्या पाल्याचे चांगले संगोपन करण्यासाठी शिक्षकांनाही मदत करू शकता.

4. संस्कृती

तुम्ही आणि तुमचे मूल ज्या समाजात राहता त्या समाजातील सामाजिक वर्तन आणि नियमांचा तुमच्या मुलाच्या ज्ञानावर , विश्वासांवर, विचारांवर आणि सवयींवर मोठा प्रभाव पडतो. एक मूल अवचेतनपणे ज्या संस्कृतीत ते वाढतात त्याची मूल्ये आत्मसात करते. उदाहरणार्थ, जर एखादे मूल एखाद्या समाजात वाढले जे अतिशय धार्मिक आणि प्रार्थना करण्यास समर्पित आहे ; ही एक सवय आहे जी मुलाला देखील लागू शकते. किंवा एखादे मूल एखाद्या देशाचे असेल जेथे कला आणि इतर बौद्धिक गोष्टींचा मोठ्या प्रमाणावर पाठपुरावा केला जातो, तर त्यांच्या आवडींवर त्या प्रकारच्या संस्कृतीचा प्रभाव पडेल.

5. कौटुंबिक उपचार

काही व्यक्तिमत्व वैशिष्ट्ये कुटुंबातील मुलाच्या स्थितीवर आधारित असतात , परंतु आवश्यक असल्यास ते सुधारित केले जाऊ शकतात. उदाहरणार्थ, एकुलत्या एका मुलाला कुटुंबाकडून अतिसंरक्षित केले जाते , म्हणून ते स्वार्थासारखे काही नकारात्मक गुण घेऊ शकतात. तसेच, ते गटात चांगले मिसळू शकत नाहीत. त्यामुळे , अशा मुलांनी विविध गट खेळ आणि क्रियाकलापांमध्ये भाग घेतला पाहिजे आणि त्यांना कसे सामायिक करावे आणि काळजी कशी घ्यावी हे शिकवले जाईल याची खात्री करणे आवश्यक आहे.

6. मास मीडिया आणि सोशल मीडिया

हे 21 वे शतक आहे – YouTube, टेलिव्हिजन, चित्रपट, Instagram, इत्यादी सारख्या मनोरंजन प्लॅटफॉर्मचे युग आहे , जिथे लहान मुले देखील सेलिब्रिटी आणि प्रभावशाली कथा पाहण्यापासून अलिप्त नाहीत. संबंधित बातम्या आणि सोशल मीडिया अकाउंट फॉलो करून ते त्यांच्या आवडत्या स्टार्सचे अनुकरण करण्याचा प्रयत्न करतात. माध्यमांद्वारे काही चांगले गुण आत्मसात करणे चांगले असले तरी, आपल्याला कोणतेही वॉर्ड गुण विकसित होणार नाहीत याची काळजी घेणे आवश्यक आहे. म्हणून , पालक म्हणून, मीडिया तुमच्या मुलाच्या वर्तनावर सकारात्मक पद्धतीने प्रभाव टाकत आहे याची खात्री करा. लहानपणापासून ते शालेय वयापर्यंत मूल आयुष्यातील विविध टप्प्यांतून जात असते. प्रत्येक टप्पा वेगवेगळी आव्हाने , अनुभव आणि शिकणे घेऊन येतो. या वर्षांचा पुरेपूर उपयोग करून घेण्यासाठी तुमच्या मुलाला एक उत्तम व्यक्ती म्हणून विकसित करण्यात मदत करणे महत्वाचे आहे. प्लॅनेटस्पार्क मुलाच्या व्यक्तिमत्त्वाच्या सर्वांगीण विकासासाठी विविध विषयांवर २१व्या शतकातील कौशल्यांवर आधारित उत्कृष्ट अभ्यासक्रम ऑफर करते. आता एक विनामूल्य चाचणी बुक करा!

व्यक्तिमत्व विकासावर परिणाम करणारे घटक

या भागात आपण व्यक्तिमत्व किंवा व्यक्तिमत्व विकासावर परिणाम करणाऱ्या घटकांबद्दल चर्चा करणार आहोत. व्यक्तिमत्व विकासावर परिणाम करणाऱ्या घटकांवर जाण्यापूर्वी , आपण व्यक्तिमत्व म्हणजे काय हे समजून घेणार आहोत. वेगवेगळे मानसशास्त्रज्ञ व्यक्तिमत्वाची वेगवेगळ्या प्रकारे व्याख्या करतात. व्याख्या सांगते की व्यक्तिमत्व म्हणजे आपण जे काही करतो ते. व्यक्तिमत्व तेच असते जे समाजात प्रभावी बनते. समाजातील लोकांवरही त्याचा प्रभाव पडतो. तसेच, व्यक्तिमत्व म्हणजे जे एखाद्या व्यक्तीचे गुणधर्म, वृत्ती आणि योग्यतेबद्दल सांगते. व्यक्तिमत्व विकासासाठी 'द जोहरी विंडो' कशी वापरली जाते याबद्दल अधिक माहितीसाठी आमचा लेख व्यक्तिमत्व विकास आणि द जोहरी विंडो वाचा. अशा प्रकारे , व्यक्तिमत्व ही अशी गोष्ट आहे जी एखाद्या व्यक्तीचे वर्णन करते. यात वैयक्तिक तसेच

सामाजिक चिंता किंवा व्यक्तीचे वर्तन यांचा समावेश होतो. एकूणच यात अनेक घटक असतात जे एकत्रितपणे एकत्रितपणे कार्य करतात. त्यात असे म्हटले आहे की एखाद्या व्यक्तीचे व्यक्तिमत्व वैयक्तिक किंवा वैयक्तिक घटक आणि सामाजिक किंवा पर्यावरणीय घटक या दोन घटकांवर अवलंबून असते.

व्यक्तिमत्त्वावर परिणाम करणारे विविध घटक प्रामुख्याने दोन भागांत विभागले जाऊ शकतात: वैयक्तिक किंवा वैयक्तिक घटक आणि पर्यावरण किंवा सामाजिक घटक. व्यक्तिमत्व विकासावर परिणाम करणारे वैयक्तिक किंवा वैयक्तिक घटक .व्यक्तिगत घटक हे एखाद्या व्यक्तीमध्ये अंतर्भूत असलेले घटक असतात. त्यापैकी काही बदलण्यायोग्य नाहीत किंवा विकसित होऊ शकत नाहीत. वैयक्तिक घटकांमध्ये हे समाविष्ट आहे:

अ) आनुवंशिकता

आनुवंशिकता ही अशी गोष्ट आहे जी पिढ्यान्पिढ्या जाते. तुमच्या वडिलांकडे किंवा तुमच्या आईकडे काही कौशल्ये असू शकतात. हे तुमच्या पालकांकडून जन्मजात पात्र म्हणून तुमच्याकडे हस्तांतरित केले जाते. आनुवंशिक हस्तांतरणाच्या रूपात तुमच्या पालकांकडून तुम्हाला दिलेली वैशिष्ट्ये, कौशल्ये तुमचे व्यक्तिमत्व ठरवू शकतात.

ब) शरीर

आपण एक लहान व्यक्ती असू शकता , आपण एक उंच व्यक्ती असू शकता , जसे की प्रत्येक व्यक्तीचे शारीरिक स्वरूप भिन्न असते. एखाद्या व्यक्तीच्या शरीराचा त्याच्या व्यक्तिमत्त्वावर परिणाम होतो. म्हणजे जैविक मेकअप किंवा एखाद्या व्यक्तीचा शरीर प्रकार हा त्या व्यक्तीचे व्यक्तिमत्व ठरवणारा घटक असतो.

c) जैविक घटक

लिंग, संप्रेरक पातळी, थायरॉईड, पॅराथायरॉईड, पिट्यूटरी ग्रंथी, अधिवृक्क ग्रंथी, गोनाड्स इत्यादीसारख्या अंतःस्रावी ग्रंथींचे कार्य यासारख्या जैविक घटकांमधील फरक व्यक्तीच्या व्यक्तिमत्त्वावर परिणाम करेल. विशिष्ट परिस्थितीत एखादी व्यक्ती कशी वागते हे हे ठरवते. हे जैविक घटक एखाद्या व्यक्तीला त्याच्या गरजेनुसार सामाजिक वातावरण तयार करण्यास सक्षम करतात.

ड) मज्जासंस्था

मेंदू आणि पाठीचा कणा यांचा समावेश असलेल्या मध्यवर्ती मज्जासंस्थेची व्यक्तीचे वर्तन ठरवण्यात मूलभूत आणि महत्त्वाची भूमिका असते. मेंदू आणि पाठीचा कणा एखाद्या व्यक्तीच्या प्रतिक्रिया आणि परिस्थितीशी जुळवून घेण्यात महत्त्वाची भूमिका बजावतात. अशा प्रकारे, मज्जासंस्थेची वाढ आणि कार्य एखाद्या व्यक्तीच्या व्यक्तिमत्त्वावर परिणाम करते.

e) बुद्धिमत्ता

भिन्न बुद्धिमत्ता असलेल्या व्यक्ती त्यांच्या सभोवतालच्या सामाजिक वातावरणात वेगळ्या पद्धतीने वागतात किंवा समायोजित करतात. समाजाशी वागण्यात ते वेगळे असतात , सवयी वेगळ्या असतात. अशा प्रकारे , एखाद्या व्यक्तीचे व्यक्तिमत्व ठरवणारा घटक मानला जातो.

व्यक्तिमत्व विकासावर परिणाम करणारे पर्यावरणीय किंवा सामाजिक घटक

एखाद्या व्यक्तीच्या व्यक्तिमत्त्वाच्या विकासावर पर्यावरणाचा स्वतःचा प्रभाव असतो. सामाजिक घटक किंवा पर्यावरणीय घटक हे घटक आहेत जे एखाद्या व्यक्तीला वेढतात. काही सामाजिक घटक व्यक्तीच्या व्यक्तिमत्त्वावर परिणाम करतात ते खालीलप्रमाणे आहेत:

अ) एक कुटुंब

एखाद्या व्यक्तीच्या व्यक्तिमत्व विकासावर परिणाम करणारा पहिला आणि सर्वात महत्त्वाचा घटक म्हणजे कुटुंब. मूल त्याच्या कुटुंबासोबत जास्त वेळ घालवते , त्यामुळे घरातील वातावरणाचा मुलाच्या व्यक्तिमत्व विकासावर परिणाम होतो. पालकांचे वागणे आणि

वृत्ती, मुलाकडून त्यांच्या अपेक्षा, त्यांचे शिक्षण आणि मुलाकडे असलेले लक्ष, या सर्वांचा मुलाच्या व्यक्तिमत्त्व विकासावर प्रभाव पडतो. लहानपणापासून कुटुंबाकडून मिळालेल्या अनुभवांचा प्रकार व्यक्तिमत्त्वाच्या विकासात महत्त्वाची भूमिका बजावेल. कुटुंबातील आर्थिक आणि सामाजिक परिस्थिती देखील मुलाच्या व्यक्तिमत्त्व विकासावर प्रभाव टाकेल.

ब) शाळा

मुलाच्या वैयक्तिक विकासावर परिणाम करणारा पुढील सामाजिक घटक म्हणजे शाळा. शालेय वातावरण आणि शिस्तीचा मुलाच्या व्यक्तिमत्त्व विकासावर परिणाम होतो. शिक्षकांचे व्यक्तिमत्त्व आणि चारित्र्य, समवयस्क विद्यार्थ्यांची वृत्ती आणि चारित्र्य या सर्वांचा मुलाच्या व्यक्तिमत्त्व विकासावर प्रभाव पडतो.

क) परिपक्वता

परिपक्वता ही भावनिकदृष्ट्या योग्य पद्धतीने सामना करण्यास आणि प्रतिक्रिया देण्यास शिकण्याची प्रक्रिया आहे. त्यांच्या सभोवतालचे सामाजिक वातावरण विविध परिस्थितींवर कशी प्रतिक्रिया द्यायची हे समजण्यास मदत करते. हा वाढीचा भाग आहे, परंतु नेहमी वृद्धत्व किंवा शारीरिक वाढीसह होत नाही. परिपक्वता असंख्य नातेसंबंधांचे समन्वय सुधारते आणि अशा प्रकारे एखाद्या व्यक्तीच्या व्यक्तिमत्त्व विकासात.

ड) सुरुवातीचा अनुभव

मेंदू आणि व्यक्तिमत्त्वाच्या विकासावर एखाद्या व्यक्तीच्या सुरुवातीच्या अनुभवाचा स्पष्ट प्रभाव असतो. चांगला अनुभव आणि सभोवतालच्या संवादांमुळे मुलास सकारात्मक दृष्टीकोन विकसित करण्यास मदत होते, तर कटु अनुभव नकारात्मक परिणाम करू शकतात. म्हणून, व्यक्तिमत्त्व विकासासाठी सुरुवातीच्या टप्प्यावर सकारात्मक अनुभव निर्माण करणे महत्त्वाचे आहे.

इ) यश आणि अपयश

यश आणि अपयश हा जीवनाचा भाग आहे आणि आपण ते कसे समजून घेतो तेच आहे. म्हणजेच, जीवनात आपण आपल्या संदर्भाची चौकट कुठे निश्चित करतो यावर ते अवलंबून असते. जेव्हा व्यक्तिमत्त्व विकासाचा विचार केला जातो तेव्हा तो एक घटक म्हणून विचारात घेऊ शकतो कारण त्यामध्ये एखाद्या व्यक्तीला प्रेरित आणि निरुत्साह करण्याची शक्ती असते.

फ) सांस्कृतिक

समाजातील सांस्कृतिक परंपरा, वातावरण आणि मूल्ये व्यक्तीच्या व्यक्तिमत्त्वावर प्रभाव टाकू शकतात. हे एखाद्या व्यक्तीमध्ये विश्वास आणि नैतिक मूल्यांच्या विकासासाठी मोठ्या प्रमाणात योगदान देऊ शकते. त्याबरोबरच संस्कृती लोकांच्या वागण्यावर आणि सामाजिक संवाद विकसित करण्याच्या पद्धतीवरही प्रभाव टाकू शकते.

ग) भूगोल

एखाद्या व्यक्तीच्या व्यक्तिमत्त्व विकासात भूगोल महत्त्वाची भूमिका बजावते, असे अनेक अभ्यास दर्शवतात. जन्म आणि राहण्याचे ठिकाण लोकांच्या जीवनशैलीवर आणि त्यांच्या जगण्याच्या पद्धतीवर प्रभाव टाकते. अशा प्रकारे, त्यांचे वर्तन आणि विविध परिस्थितींवरील प्रतिक्रिया निर्धारित करते.

व्यक्तिमत्त्व विकास:- नेतृत्व आणि करिअर वाढीसाठी आवश्यक.

व्यक्तिमत्त्व म्हणजे एक व्यक्ती ज्या प्रकारे प्रतिक्रिया देते आणि इतरांशी संवाद साधते त्याची एकूण बेरीज आहे. व्यक्तिमत्त्व म्हणजे व्यक्तीचे मनोवैज्ञानिक गुणधर्म, वैशिष्ट्ये, हेतू, सवयी, वृत्ती, विश्वास आणि दृष्टीकोन यांची बेरीज. व्यक्तिमत्त्व विकासामध्ये एकात्मिक वैशिष्ट्यांचे गतिशील बांधकाम आणि विघटन समाविष्ट आहे जे एखाद्या व्यक्तीला परस्पर वर्तणूक वैशिष्ट्यांच्या बाबतीत वेगळे करतात. व्यक्तिमत्त्व विकास सतत बदलत असतो आणि संदर्भ घटक आणि जीवन - बदलणारे अनुभव यांच्या अधीन असतो. व्यक्तिमत्त्व विकास देखील वर्णनात आयामी आणि व्यक्तिनिष्ठ स्वरूपाचा आहे. म्हणजेच, व्यक्तिमत्त्व विकास तीव्रतेच्या आणि बदलांच्या प्रमाणात बदलणारा

एक सातत्य म्हणून पाहिला जाऊ शकतो. हे स्वभावतः व्यक्तिनिष्ठ आहे कारण त्याची संकल्पना अपेक्षित वर्तन , स्व-अभिव्यक्ती आणि वैयक्तिक वाढीच्या सामाजिक नियमांमध्ये रुजलेली आहे. व्यक्तिमत्व एखाद्या व्यक्तीच्या मानसिक स्वरूपाशी संबंधित असते , विचार, भावना आणि भावना - जे एखाद्या व्यक्तीसाठी अद्वितीय असतात. किंबहुना , एखाद्या व्यक्तीचे चारित्र्य गुणधर्म आणि गुणवैशिष्ट्ये यांची संपूर्णता त्याच्या व्यक्तिमत्त्वाला घडवण्यास कारणीभूत असते. ही अंतर्भूत व्यक्तिमत्व वैशिष्ट्ये आणि भिन्न सॉफ्ट स्किल्स एकमेकांशी संवाद साधतात आणि एखाद्या व्यक्तीला तो किंवा ती काय आहे हे बनवतात. सोप्या शब्दात , व्यक्तिमत्व म्हणजे गुणांचा एक समूह जो एखाद्या व्यक्तीला इतरांपेक्षा वेगळा बनवतो. 'व्यक्तिमत्व' हा शब्द लॅटिन शब्द 'पर्सोना' पासून आला आहे ज्याचा अर्थ मुखवटा आहे. प्राचीन लॅटिन भाषिक जगाच्या थिएटरमध्ये , एखाद्या विशिष्ट वर्णाचे प्रतिनिधित्व करण्यासाठी किंवा टाइप करण्यासाठी मुखवटा हे केवळ एक पारंपरिक साधन होते. हे स्वरूप , शिष्टाचार, सवयी, चव आणि अगदी नैतिक चारित्र्य यासह एखाद्या व्यक्तीचे मानसिक आणि शारीरिक अस्तित्व बनवणाऱ्या वैशिष्ट्यांची बेरीज आहे. एखाद्या व्यक्तीचे व्यक्तिमत्व म्हणजे तो स्वतःला जगासमोर कसे सादर करतो ; इतर त्याला कसे पाहतात. अगदी समर्पकपणे सांगितले आहे; 'प्रतिष्ठा म्हणजे लोक तुम्हाला जे समजतात ते व्यक्तिमत्व आहे, तुम्ही जे दिसत आहात ते व्यक्तिमत्व आहे आणि तुम्ही खरोखर काय आहात हे चारित्र्य आहे. जेव्हा आपण एखादी गोष्ट पुन्हा पुन्हा करतो तेव्हा आपल्याला एक सवय लागते. शेवटी या सवयी एक विशिष्ट वर्तन तयार करतात. जर ते वारंवार येत असतील तर ते आपल्या मानसिकतेचा भाग बनतात. ते आपल्या सर्व क्रियाकलापांमध्ये प्रतिबिंबित होतात - आपण काय बोलतो , आपण काय करतो, विशिष्ट परिस्थितीत आपण कसे वागतो आणि आपण कसे विचार करतो यातही. ते आपल्या व्यक्तिमत्त्वाचा गाभा बनतात

निष्कर्ष

शेवटी, व्यक्तिमत्व वैशिष्ट्यांच्या कल्पनेला व्यक्तींच्या वर्तणुकीमध्ये आणि परिस्थितीजन्य उत्तेजनांवरील जबाबदाऱ्यांमध्ये दर्शविलेल्या सार्वत्रिक सुसंगततेच्या प्रकाशात व्यापक स्वीकृती प्राप्त झाली आहे. व्यक्तिमत्व हे एखाद्या व्यक्तीला एक अद्वितीय व्यक्ती बनवते आणि ते जन्मानंतर लगेच ओळखता येते. मुलाच्या व्यक्तिमत्त्वात अनेक घटक असतात: स्वभाव , वातावरण आणि चारित्र्य. स्वभाव हा अनुवांशिकरित्या निर्धारित केलेल्या वैशिष्ट्यांचा संच आहे जो मुलाचा जगाकडे पाहण्याचा दृष्टीकोन आणि मूल जगाबद्दल कसे शिकते हे निर्धारित करते. व्यक्तिमत्त्वाची वैशिष्ट्ये निर्दिष्ट करणारी कोणतीही जीन्स नाहीत , परंतु काही जीन्स मज्जासंस्थेच्या विकासावर नियंत्रण ठेवतात, ज्यामुळे वर्तन नियंत्रित होते. व्यक्तिमत्त्वाचा दुसरा घटक मुलाच्या विशिष्ट वातावरणाशी संबंधित अनुकूल नमुन्यांमधून येतो. बहुतेक मानसशास्त्रज्ञ सहमत आहेत की स्वभाव आणि वातावरण हे दोन घटक व्यक्तीच्या व्यक्तिमत्त्वाच्या विकासावर सर्वात जास्त प्रभाव टाकतात. मुलांच्या विकासाच्या मानसशास्त्रातील व्यक्तिमत्त्वाची निर्मिती आणि विकास हा एक महत्त्वाचा विषय आहे. पेपर परिणामकारक घटकांचे विश्लेषण करतो आणि शेवटी असे आढळून आले की व्यक्तिमत्व निर्मितीसाठी जैविक घटक हे मुख्य कारण आहेत , ज्यात स्वभाव, देखावा आणि परिपक्वता यांचा समावेश आहे. कौटुंबिक घटक देखील व्यक्तिमत्व विकासाचे मुख्य प्रभाव पाडणारे घटक आहेत , ज्यात मुलांचे पालकांशी जोडलेले नमुने , पालकांच्या पालकत्वाच्या शैली आणि कौटुंबिक रचना यांचा समावेश होतो. याव्यतिरिक्त , व्यक्तिमत्व विकासासाठी समवयस्क संबंध देखील महत्त्वपूर्ण आहेत आणि उत्कृष्ट माहिती संपादन क्षमता हे समवयस्कांच्या कौतुकासाठी एक घटक आहे. हा लेख प्रगती, जागरूकता, अनुभव आणि समायोजन यासह मुलाच्या आत्म-विकासाचा विस्तार करतो.

संदर्भ

1. "व्यक्तिमत्व विकासाची प्रक्रिया: टेसेरा फ्रेमवर्कचे अद्यतन". व्यक्तिमत्व डायनॅमिक्स आणि प्रक्रियांचे हँडबुक. एल्सेव्हियर.
2. (जून 2023). "तरुण व्यक्तिमत्व विकासाची संभाव्य यंत्रणा म्हणून सामाजिक अपेक्षा आणि त्यांची पूर्तता करण्याची क्षमता"
3. बिलोहूर V (2019). "परिवर्तन आणि वाढीद्वारे स्थापित व्यक्तिमत्त्वाची निर्मिती आणि विकास".

4. कॅम्पी ए, रॉबर्ट्स बीडब्ल्यू (2001). "जीवनाच्या ओघात व्यक्तिमत्व विकास: बदल आणि सातत्य यासाठी युक्तिवाद". मानसशास्त्रीय चौकशी.
5. रॉबर्ट्स बीडब्ल्यू, वुड डी, कॅम्पी ए (2010). "प्रौढ वयात व्यक्तिमत्व वैशिष्ट्यांचा विकास." जॉन ओपी, रॉबिन्स आरडब्ल्यू, पेर्वी एलए (एडी.) मध्ये. व्यक्तिमत्वाचे हॅडबुक: सिद्धांत आणि संशोधन (3री आवृत्ती).
6. रॉथबार्ट एमके, अहादी एसए, इव्हान्स डीई (जानेवारी 2000). "स्वभाव आणि व्यक्तिमत्व: मूळ आणि परिणाम".
7. पुतनाम एसपी, एलिस एलके, रॉथबार्ट एमके (2001). एलियास ए, अँग्लिटनर ए (एडी.). "बालपणापासून किशोरावस्थेपर्यंत स्वभावाची रचना".
8. डील (2005). "तरुण प्रौढ व्यक्तिमत्वाचे अनुदैर्घ्य भविष्यसूचक म्हणून स्वभाव घटक". मेरिल-पामर त्रैमासिक.
9. अँश्टन एम (2018). वैयक्तिक फरक आणि व्यक्तिमत्व. लंडन, युनायटेड किंगडम: एल्सेव्हियर.
10. (फेब्रुवारी 2001). "व्यक्तिमत्व मूल्यांकनाचा सामाजिक-संज्ञानात्मक सिद्धांत".
11. फ्रीडमन, हॉवर्ड; (2016). व्यक्तिमत्व: क्लासिक सिद्धांत आणि आधुनिक संशोधन.
12. रॉबर्ट्स, ब्रेंट डब्ल्यू.; यून, ही जे. (जानेवारी २०२२). "व्यक्तिमत्व मानसशास्त्र". मानसशास्त्र वार्षिक पुनरावलोकन.
13. विनी, जे.एफ. आणि गिटिंगर, जे.डब्ल्यू. (1973) व्यक्तिमत्व मूल्यांकन प्रणालीचा परिचय.